

HARALD RIESENFELD:

Människans välfärd

För drygt ett år sedan utkom påven Johannes Paulus II:s encyklika (rundskrivelse) om vår tids sociala problem. I medvetande om att katolsk sociallära har ett ärende till fler än den egna kyrkans medlemmar eller dem som räknar sig som kristna, vänder sig påven "till alla människor av god vilja". Som vanligt utgörs den latinska textens titel av de första orden, i detta fall *Centesimus annus* ("Efter hundra år"). Det ger anknytningen till den banbrytande socialencyklika som påven Leo XIII (f 1810, påve 1878–1903) utgav 1891. Den senaste rundskrivelsen föreligger nu i svensk översättning, med titeln "Människans välfärd".

Människans välfärd, Johannes Paulus II:s encyklika *Centesimus Annus*. Katolska Bokförlaget Uppsala 1991

Efter franska revolutionen dröjde det upp till hundra år innan man i Västerlandet till fullo insåg att en ny tid hade kommit. Det hierarkiska samhället, med furstar "av Guds nåde", gick inte att restaurera. Demokratiska synsätt och institutioner hade slagit igenom. Dessutom hade industrialismen vuxit fram med nya möjligheter och nya problem. Leo XIII såg med klar blick att, trots ökat välstånd, stora befolkningsskikt i de europeiska länderna hade kommit i kläm. Genom en urskillningslös exploatering av arbetskraften hade industriarbetarnas levnadsvillkor blivit orättfärdiga och mänskligt ovärdiga. Klasskampen tedde sig för många som den enda lösningen.

Med rundskrivelsen 1891 tog påven Leo upp hela arbetarfrågan. Han brännmärkte den hänsynslöshet med vilken kapitalet kunde utnyttjas i händerna på

några få, samtidigt som han varnade för bruket av våld i reaktionerna mot orättvisor. Framför allt utredde han förutsättningarna för rättvisa och rättfärdighet i den dåtida ekonomiska och sociala situationen. Arbetets värdighet medför rätt till skälig lön, reglerad arbetstid och nödvändig vila samt rätt för kvinnor och barn att särbehandlas när det gäller tungt kroppsarbete. I en strävan att skapa rättvisa har både kyrkan och staten sina givna uppgifter. För första gången i nyare tid gjorde kyrkan sitt inflytande gällande på det socialpolitiska planet, framför allt naturligtvis i Mellan- och Sydeuropa. Rundskrivelsen följdes under innevarande århundrade av uppmärksammade dokument med liknande syfte.

Sin encyklika *Centesimus annus* (här CA) börjar Johannes Paulus II med en "omläsning" av sina företrädares skrivelser i ämnet. Vad var betydelsefullt? Vad har förändrats? Var kvarstår problem? När CA i huvuddelen ger sig i kast med de sociala frågorna i det vidgade globala perspektivet, märker man att påven personligen har varit engagerad i utformningen och att han i vissa delar själv har fört pennan.

Den som lever i en protestantisk del av världen väntar sig väl att en kyrklig utredning av frågor som har med människans i skapelsen givna värdighet och med mänskligt samliv att göra vimlar av bibelcitater som ger ledning och förlämnar eftertryck. Icke så. Jag har räknat till fem diskreta hänvisningar i början, lika många i slutet och några i mitten, vinjetter som antyder grundkaraktären. Den egentliga framställningen argumenterar inte utifrån bibeln, som om den var en uppslagsbok där frågorna finns besvarade, om man

bara ser efter och utlägger rätt. I katolskt tänkande, både teologiskt och social-etiskt, är skrift och tradition oskiljaktiga komplement. Premisserna och den aldrig sinande inspirationen finns i skriften. Sedan sker tankearbetet i ständigt medvetande om den levande tradition som – både konstant och i utveckling – går genom kyrkans generationer. Det blir synligt i noterna. Där hänvisas till sådant som har tänkts och sagts från fornkyrkan till våra dagar. Till detta sluter sig kontakten och diskussionen med vetenskaperna i tiden. Man anar vilka resurser i fråga om institut och kloster som kyrkan och dess ledning måste förfoga över och också gör.

I huvuddelen till CA kan påven anknyta till de förändringar som inträffade i Central- och Östeuropa under 1989. Bland orsakerna till de marxistiska regimernas fall nämns det andliga tomrum som ateismen hade skapat. Det ledde till en urholkning av strukturerna och ett sökande efter andra livsvärden. I kapitlet Privat egendom och alla människors rätt till jordens tillgångar dyker som en nyhet upp det ägande som består i kunskap, särskilt vetenskaplig, i teknik och annan kompetens. Också där krävs solidaritet, ansvar och planering. Kapitalismen och konsumismen granskas i deras följder för tredje världen. Naturekologin, och uppmärksamheten den förtjänar, ses i samband med den alltför lite beaktade humanekologin, där t ex drogmissbruk och även bristen på nödvändig kultur hör till tecknen på vad recensenten brukar kalla psykisk miljöförstöring. Också välfärdsstaten – det uttrycket används – sätts under luppen, bl a funktionsstörningar i vårdssamhället som är resultat av en felak-

tig uppfattning om vad som är statens uppgift. Här tas subsidiaritetsprincipen upp: "En högre nivå skall inte ingripa i interna angelägenheter på en lägre nivå . . . I nödfall skall en högre nivå ge stöd åt en lägre nivå." Där kommer också familjen och dess uppgift in i bilden.

"Kyrkan hämtar sin kunskap om vad människan är ur den gudomliga uppenbarelse." Därför är kristen antropologi ett kapitel inom teologin, och till denna hör kyrkans sociallära. Också vid början av det tredje årtusendet vill kyrkan vara "ett tecken på och ett skydd för människans transcendens".

Karaktäristiskt för Johannes Paulus II är parollen Aldrig mer krig! "Liksom det finns ett kollektivt ansvar för att undvika krig, finns det ett kollektivt ansvar för att främja utveckling." Och utveckling är en förutsättning för fred.

Kärleken till de fattiga har alltid varit en väsentlig del av kyrkans tradition. Där tjänar raderna av helgon som exempel. I västvärlden drabbar fattigdomen grupper som lever i utkanten av samhället: gamla och sjuka, offer av överkonsumtion och nu också flyktingar och invandrare. Därtill kommer den andliga fattigdomen. "I utvecklingsländerna avtecknar sig dramatiska krismoln vid horisonten, om inte internationellt samordnade åtgärder vidtas innan det är för sent." Öppenheten för dialog och samarbete krävs av alla människor av god vilja.

Den svenska översättningen, till vilken har fogats mellanrubriker och en detaljerad innehållsförteckning, har förtjänstfullt gjorts av rektor Jan Smith i Rom. En instruktiv inledning har skrivits av pater Frans J Holin i Uppsala.